

Реформа аспірантури

Особливості впровадження програм підготовки фахівців із ступенем доктора філософії (Ph.D.)

Михайло Винницький Ph.D.

Заступник директора Докторської школи НаУКМА

Радник Міністра освіти і науки України

член Національної команди експертів з реформування вищої освіти Еразмус+

Чернівці - 26.05.2016

Нововведення «нової» аспірантури

- Термін збільшено до 4 років
- Термін перебування в аспірантурі структурований (регулярні заняття, навчання – очне)
- Розширені можливості / гнучкість траєкторії
 - Можливість призначення двох наукових керівників,
 - Можливість спільних програм (ВНЗ з інст. АН або з унів. ЄС),
 - Мобільність аспірантів (внутрішня наразі є проблематичною)
- Освітня складова 30-60 кредитів
- Освітньо-наукова програма забезпечує чіткі результати навчання / набуття компетентностей
- Для відкриття аспірантури потрібна ліцензія МОН (передбачається також акредитація освітньо-наукових програм)

2014 р – Новий закон «Про вищу освіту»

- Стаття 5:6 «Доктор філософії - освітній і одночасно перший науковий ступінь, що здобувається на третьому рівні вищої освіти... Ступінь доктора філософії присуджується вищим навчальним закладом або науковою установою в результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньо-наукової програми та підготовки і публічного захисту дисертації у спеціалізованій вченій раді.
- Нормативний строк підготовки доктора філософії в аспірантурі (ад'юнктурі) становить чотири роки. Обсяг освітньої складової освітньо-наукової програми підготовки доктора філософії становить 30-60 кредитів ЄКТС.
- Можливості для консолідації зусиль ВНЗ і наукових установ
 - Співпраця при підготовці аспірантів зближує наукову діяльність ВНЗ і наукових установ, урізноманітнює дослідницьке середовище аспірантів, дозволяє ВНЗ і НУ здійснювати наукові дослідження, які були неможливими без співпраці.

Порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук – затверджений КМУ 23.03.2016 (заміна Постанови №309 від 1999 року)

- «Скасовано інститут «здобувача» (аспіранта, поза аспірантурою)
 - Можливість **одного або двох наукових керівників** : «Рішенням вченої ради аспіранту (ад'юнкту) може бути призначено два наукових керівники з відповідним розподілом годин навантаження та обов'язків між ними.»
 - «Невід'ємною складовою освітньо-наукової програми аспірантури (ад'юнктури) та наукової програми докторантури є підготовка та **публікація не менше однієї статті** в науковому виданні, яке **включене до однієї з міжнародних наукометричних баз**, перелік яких визначає МОН»
 - «Для здійснення освітньої діяльності на третьому рівні вищої освіти вищі навчальні заклади (наукові установи) зобов'язані отримати відповідну ліцензію.»
- «Підготовка здобувачів ступеня доктора філософії за **державним замовленням здійснюється виключно** в аспірантурі (ад'юнктурі) за **очною (денною, вечірньою) формою навчання.**»

Зміст навчального плану аспірантури (Витяги з Порядку підготовки здобувачів...)

- Освітньо-наукова програма аспірантури (ад'юнктури) вищого навчального закладу (наукової установи) має включати не менше чотирьох складових, що передбачають набуття аспірантом (ад'юнктом) таких компетентностей відповідно до Національної рамки кваліфікацій:
- 1) здобути глибокі знання зі **спеціальності** (орієнтовний обсяг цієї освітньої складової становить не менше 12 кредитів ЄКТС);
- 2) оволодіти **загальнонауковими (філософськими) компетентностями**, спрямованими на формування системного наукового світогляду, професійної етики та загального культурного кругозору (орієнтовний обсяг цієї освітньої складової становить 4-6 кредитів ЄКТС);
- 3) набути **універсальні навички дослідника** (орієнтовний обсяг цієї освітньої складової становить не менше 6 кредитів ЄКТС);
- 4) здобути **мовні компетентності (англійська на рівні С1)** (рекомендований обсяг становить 6-8 кредитів ЄКТС).

Новий Порядок підготовки вводиться в дію з 2016 р.

- «Підготовка аспірантів (ад'юнктів) та докторантів, що здійснюється вищими навчальними закладами та науковими установами і започаткована до набрання чинності цією постановою, продовжується в межах передбаченого строку підготовки відповідно до Положення про підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 01 березня 1999 р. № 309»
- Поки що залишаються чинні Постанови, які регулюють порядок захисту дисертацій через постійно-діючі спеціалізовані вчені ради

Про систему захистів:

- Питання процедури атестації є важливим, але не визначальним для забезпечення якості «на виході»
 - Якість визначається процесом підготовки
- Питання процедури захистів є дуже політизоване - академічна спільнота поділяється на прихильників :
 - Держ. регулювання (постійно діючі спец. ради мають бути реформовані але збережені – слід впровадити запобіжники, які унеможливають плагіат і корупцію)
 - Репутаційного регулювання – відповідальність ЗВО за свого випускника (разові ради забезпечують найбільш комплексну і глибоку перевірку дисертацій – плагіат і корупція зникнуть самі по собі, якщо заклади дбатимуть про свою репутацію)
- Автори закону «Про вищу освіту» відклали боротьбу між цими групами на майбутнє...

Варіанти систем захисту:

- Модель США/Канади – “thesis committee”
 - Кожен член ради є водночас і опонентом і співкерівником
 - Захист = публічна презентація результатів (лекція, яка не несе навантаження екзамена)
- Модель Британії – “viva voce”
 - Закритий захист/екзамен в присутності двох опонентів
- Модель континентальної Європи – “defense / presentation”
 - Відкритий захист, деталі процедури якого регулюється кожним університетом окремо (Code of Practice – «Регламент аспірантури»)
 - Залучаються зовнішні опоненти, але (переважно) вирішальне слово мають представники університету дисертанта адже саме цей університет видає йому / їй диплом (несе відповідальність)
 - Захист = атестація наприкінці навчання, тому захист може відбуватися лише там де відбувалася підготовка

Принцип автономії – фундамент закону «Про вищу освіту» 2014 року

- Автономія чого/кого і від кого/чого?
 - Із преамбули закону вилучено важливий абзац (автор М.З. Згуровський), який давав відповідь на це питання:
 - «Автономія вищого навчального закладу зумовлює необхідність такої самоорганізації та саморегуляції, яка була б відкритою до критики, служила б громадському інтересові, напрацюванню істини стосовно викликів перед державою і суспільством, відбувалася б прозоро та публічно. Держава, будучи зацікавленою в існуванні таких центрів незалежної думки, створює умови для їх існування і розвитку.»
- Інституції отримали розширені права і будуть змушені усвідомити свою відповідальність (парадигма репутації)
 - Ми неодмінно дійдемо до системи захистів у разових радах, утворених самими закладами, як невід'ємного етапу їх процесу підготовки їх аспірантів.
- Але «коли?» - це ще відкрите питання...

«Управління репутацією» (суть автономії у вимірі відповідальності) вимагає зміни управлінської парадигми в університетах

- «Заклад вищої освіти» – це інше поняття ніж «ВНЗ»
 - Від закладу «навчання» (передачі «знань») до «осередку (спільноти) розвитку вільної думки» («educato»)
- Три елементи цього середовища:
 - **«Аудиторія»** – місце для набуття навичок мислення, аналізу, критики, дискурсу, синтезу...
 - **«Лабораторія»** – місце для творення нових смислів, проведення досліджень, виховання професійних науковців...
 - **«Бутафорія»** - місце приналежності, юних експериментів, мережі зв'язків, досвіду дорослості...
 - Університет – середовище само-ідентифікації на все життя
 - Мережа випускників впливає на цінність диплому
 - Друк дипломів за зразком ВНЗ (а не за єдиним державним зразком) вплине на символічне сприйняття дипломів, і призведе до диференціації іміджів ВНЗ